

Düşünen Varlık Olarak İnsanın İki Gözü: Eğitim ve Ahlak

Two Eyes of Human as Thinking Being: Education and Morality

FEYSEL TAŞÇIER
Independent Researcher

Received: 29.10.2020 | Accepted: 04.10.2021

Abstract: This study aims to present a new perspective on the hypothetical link between 'history' and reality, and the construction of reality through representation. The imaginary transformation of 'history and reality will be discussed in the context of representation and continuity. History is not only a product of fiction, but it is also a product of formulating this representation through various means or ways of thinking. In this respect, the link that history establishes with reality both reproduces time and space, and it also makes them represented with new images. Therefore, the necessary link of history with absolute power, time, and space is related to the ground where this knowledge is constantly reproduced and to the one that produces it. This study proposes that the continuity of history and the elements that constitute it, that is, the subject of history itself and the knowledge of this subject, are represented by different realities hence they mean different truths.

Keywords: History, reality, representation, continuity, imagination.

“Dünyada, dünyanın dışında bile, iyi bir istemeden başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez” (Kant, 2002: 8)

I

Eğitim ve Ahlak, her iki kavramın da doğrudan hem nesnesi hem de öznesi insandır. Düşünen, akleden ve aklederken kendine belirli bir refleksiyonla bakabilen biricik varlık olarak insan, bu iki kavramın içinden gelişerek kendi varlığını ortaya çıkarıp geliştirir.

Düşünen insan hem ontolojik hem de epistemolojik bir özelliğe sahiptir. Bu özellikleri ile insan tarihsel bir tünelin içinden geçerek gelişimini sürdürür. Bu gelişimin en etkileyici mihenk taşlarından birini eğitim oluşturur. Hemen her çağda ve dönemde eğitim olgusal olarak vazgeçilmez bir önemde olmuştur. Bu yönüyle eğitim sadece çağdaş bir mesele değil tarihsel bir değere sahiptir. Nitekim toplumsal hayatın her alanında da bu değer üzerinde durulmuştur. Çağımız için de bu durum fazlasıyla geçerlidir. İnsanlığın başarılarının altında ve gelecekteki hedeflerinin gerçekleştirilmesi için eğitim temel bir mesele olarak kabul edilmektedir.

Bununla birlikte ahlak da insan davranışının gerek bireysel gerekse de toplumsal alanda ortaya çıktığı andan itibaren varlığını, önemini ve değerini her zaman göstermiştir. İnsani eylem ve değerler sadece başarı ölçütüyle sınanmamalıdır. Büyük keşif, icat ve başarıların yöneldiği en büyük ideal, her zaman için insanlık ailesinin huzuru-mutluluğu, geleceği ve kalkınması çerçevesinde maddi olduğu kadar manevi bütünlüğe de etkide bulunmuştur. Kant’a göre; “insanoğlu eğitime ihtiyacı duyan tek varlıktır. Burada eğitime ile kastedilen, her türlü toplum değerinin kullanımı ve gelecek nesillere nakledilmesini kapsayan ahlaki kültür bilincinin verilmesinin de dâhil olduğu, gözetim -talim ve terbiye- ihtiyacıdır” (Kant, 1908: 101).

Talim ve terbiye süreciyle insan, içindeki hayvani, kaba yönlerini eğitimle yontup düzenler. Eğitim dışında bu süreci düzeltebilecek başka da hiçbir araç yoktur. Kant’a göre, eğitim ile insanoğlunun kuşaktan kuşağa mükemmelliğe yaklaşması bu sayede mümkün hale gelmiştir (Kant, 1908: 107-108). İnsanoğlunun kusursuz tabiatı ve bunun gerisindeki büyük başarıya ulaşmaya açık yapısı (akıl sahibi varlık olması yönüyle) sadece ve sadece eğitimle gelişebilir. Eğitim olgusunun yanında, ahlak kavramı da bu başarıların ve insanlaşma sürecinin büyük ve önemli bir başka boyutunu

temsil etmektedir. İnsanın eğitim ile terbiye edilen özellikleri gibi -manevi varlık olması hasebiyle- ahlaki gelişim için de eğitime muhtaçtır.

Ahlaki gelişim veya kültür Kant'ın ifadesiyle terbiyeye değil, maksimlere dayanır. Ona göre, terbiye kusurları önlerken ahlaki birikim düşünce tarzını değiştirir. Çocukları belli dürtüler doğrultusunda değil adab kurallarına göre davranmayı öğretmek gerekir. Disiplin yıllar içinde yok olup gitğinde geriye iz bıraktığı davranışlar bırakır (Kant, 1908: 185-186). Bu yönüyle ahlaki eğitim için ebeveynlere öğretmenlere büyük ve zorlu görevler düşmektedir. İnsanın hayat boyu içinde kök salması arzu edilen ve sonraki nesillere¹ aktarıp gelişmesini umutla düşlenen idealin temelinde, daha iyiye ve ileriye gitmiş bir insanlık ülküsü yer alır.

İyiye, doğruya ve daha gelişmiş bir uygarlık seviyesi için akli ve ahlaki bakımdan nesillerin kültürel olarak olgunlaşması zaruridir. İki kavramın da insanlık tarihinde yeri ve önemi her zaman popüler bir tartışmanın odağı olagelmıştır. Her dönemde daha iyiye dair olan beklenti ve umut bütün eğitim sistemlerinin temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Başka deyişle, iyi insani eylemlerin adeta pusulası olmuştur her zaman. İyi istemenin bu emsalsiz ve koşulsuz gerçekliğini Kant şu şekilde dile getirmektedir: “Dünyada, dünyanın dışında bile, iyi bir istemeden başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez” (Kant, 2002: 8). İyi olana, mükemmele yönelik olan böylesi bir idealin gerçeklik kazanmasını bize gösteren bu iki olgu olmuştur. Ahlaki eylemlerimizin temel dayanağını oluşturun “iyi istemedir”. Bunu aklın kılavuzluğunda araçsal bir yönelimle mümkün kılan aklın işbirliği uygarlaşmaya giden süreci hazırlamıştır.

Ontolojik olarak insan, sadece bir bilince ve akla sahip olmakla eğitmeye ve başka bir deyişle öğrenmeye açık bir varlıktır. İnsanlığın yeryüzü serüveninden bu yana öğrenme ve merak duygularının motive ederek insanlığı getirdiği nokta, muazzam bir seviyeyi ortaya koymaktadır. İletişimini ilk çağlarda mağara resimleri ve çivi yazıları ile nakşeden insanlık, düşündüğünü dile getirmeyi, uygun araç ve gereçleri kullanma serüvenini henüz birkaç bin yıl önceye ancak dayandırmaktadır. Başka deyişle, şimdinin

¹ Kant'a göre, eğitim nesiller üzerinden kusursuzca işleyen bir sanat ve uzmanlıktır. Her nesil, öncekilerden kendisine miras kalan bilgileri kullanıp üstüne koyarak insanlığının kapasitesini geliştirmeye dair yeni eğitim ve öğretim yöntemleri geliştirir. Nitekim ilahi güç de insanlığına içinde saklı olan iyiliği ve potansiyeli açığa çıkarmasını nasihat eder (Kant, 1908: 112-113).

elektronik ve uzay çağının çocuklarının bu en ileri teknik ve bilgileri robotik kodlarla ilkokullarda okuyup öğrenmesi ile geçmiş arasındaki bu başarı bağı uzun bir geçmişe dayanmamaktadır.

Kuşkusuz, sosyal ve toplumsal ilerlemenin bu boyuta gelmesi büyük iniş çıkış ve buhranlardan geçerek gelişti. Böylesi bir ilerleme gücünü insanın rasyonel bir varlık olmasından alıyordu. Ne var ki, düşünen bir varlık olarak insanın diğer tüm canlılardan ayırt edici bir başka farkı daha bulunmaktadır: İnsanın akıl sahibi bir varlık olması kadar önemli olan diğer yanı onu ayakta tutan hayata değer ve anlam katan manevi yanıdır. Manevi bir varlık olarak insanın ruhsal özelliği onun psikik karakterinden ileri gelmektedir. Psikik yönüyle insan; duyguları, hisleri, değer yargıları olan ve hayata bu yönüyle anlamlar katan ahlaki bir varlıktır.

İnsanın iki gözü olarak eğitim ve ahlak, onun bilen-öğrenen yanı kadar ruhsal ihtiyaçlarını ve manevi bütünlüğünü değerlerle ortaya koyan diğer yanı ile birleşmektedir. Bu iki yanın birleşimi toplumsal ve sosyal varlık olarak insanın iki temel özelliğini ortaya koymaktadır. Sadece bilmenin veya sadece bilginin insanı mutlu edemeyeceğini aynı zamanda ahlaki tutum ve davranışların da bu bütünlük içinde diğer yarısını oluşturmaktadır. Kuşku yok ki bu bütünlüğün gerçek adı ve anlamı, hayatın anlamı nedir sorusuna verilecek cevapta saklıdır. Hayatın anlamı, insanın değeri ve daha ötesi metafizik bir varlık olarak insan kimdir, niçin yaşar, ne ile yaşar vb. sorularla derinlik kazanır. İnsan, bunun gibi daha pek çok metafizik soruyu kendine sorar. Soruya sahip ama tek bir cevapta birleşip yetinemeyen insanın hayat yolculuğu değerler, gizemler ve anlamlarla doludur. İşte hakiki gerçek eğitimin en önemli gerçek uğraş alanı da burada yatmaktadır.

Hayatın anlamının ne'liği eğitimin gerçek yönelimi olduğu kadar bize doğru eğitimin ne olabileceğini de sorgulatmaktadır. Mevcut eğitim sistemlerine eleştirel bir yaklaşım geliştiren Krishnamurti, hayatla bütünleşmiş, zeki ve duyarlı nesilleri yetiştiren eğitimi bu anlamda doğru eğitim olarak kabul eder. Buna karşın, böylesi bir anlam ve idealden uzak olan eğitimi ikincil değerleri vurgulayan ve sadece bilginin bazı dallarında yeterli olmayı salık veren, verimliliği önceleyen bir anlayış hâkimdir diyerek eleştirir (Krishnamurti, 2012: 10-11). İnsanı belirli teknolojilerin ve verimlilik çarkının içinde robotlaştıran şimdi ve gelecek arasında kurduğu bağda ezberin içinde mekanikleştiren bir eğitim anlayışı, hayatın anlamının idrakinden

uzaklaştırır. Nitekim eğitim, sadece bilgiye sahip olmak, gerçekleri toplamak ve birbiriyle ilintilendirmek değildir; yaşamın anlamını bir bütün olarak görmektir (Krishnamurti, 2012: 12). Bütünü, hayatın genel manasını ve sorunlarını idrak eden insan yetiştirmek ideal bir eğitimin gerçek zeminini oluşturur. Bu zeminin içinde dürüstlüğü, saygıyı, merhameti ve sevgiyi kısacası ahlaklı olmanın en temel koşullarını hazırlayıp sunan bir eğitim yer almalıdır. Salt başarıyı hedefleyen ve bu doğrultuda yorumu ve üretmeyi değil ezberi salık veren bir teknikle eğitim körelmeyi telkin edebilir ancak.

II

Eğitim, şüphe yok ki insanlığın büyük başarılarının altındaki en büyük etkidir. Yaratıcı, özgün ve üretken insanın hayata dair anlam arayışı onun bilme isteği eğitimi ortaya çıkarmıştır. Antiklerden günümüze dek uzanan bağda değişmeyen ve sürekli gelişen bu olgu önemini herkes için her çağda ortaya koymuştur. İnsanlığın bilime ve bilmeye olan merakı felsefi soruların yanıt arama çabası eğitimin yönünü ve anlam arayışını belirlemiştir. Bu arayış, her dönemde sürekli çalkantılarla yüz yüze gelmiştir. Eğitimle anlam bulan soruların zamanla akıl karşısında duyguların ve metafizik saiklerin karşı karşıya gelmesi de daha başka çatışmalara sebebiyet vermiştir.

Bununla birlikte, felsefe ve bilimin dünyanın sorunlarını tespit edip çözümlemesi karşısında yeni ve çok daha başka sorun alanlarının da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nitekim günümüzde yıkıcı savaşların, süregelen şiddet ve terör eylemlerinin varlığı insanlığı gelecek konusunda tehdit etmektedir. Bunun yanında gezegenimizi yıpratran büyük çevre sorunları, nükleer silahlanma gibi küresel sorunlar eğitimle elde edilen büyük insanlık ailesinin başarılarını gölgelemektedir.

Bu ve benzeri sorunların tehdit edici görünüşleri kuşku yok ki eğitim ve ahlak konusunda daha çok yol almamız gerektiğini hatırlatmaktadır bize. Dünya ölçeğinde vuku bulan gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluğun ve bariz çarpıklıkların hepsi bizi eğitime ve ahlaka davet etmektedir. İnsanlığın katettiği büyük başarılar ve keşifler kadar hala türümüz ve gezegenimiz üzerinde dağılmayan karabulutlar, salgın hastalıklar, mülteci sorunları gibi sayılabilecek daha pek çok sorun karşısında eğitime ve ahlaki bir duruşa ihtiyaç vardır. Eğitim ve ahlak gibi insanı olgunlaştırıp geliştirebilecek iki gözün bize sunup gösterdiğini hayata tatbik etme konusunda

yaşanan eksikliklerin giderilmesi, buna benzer pek çok sorunun çözümünü bize verebilir ancak.

Eğitim ve ahlak bize yerelden çok evrensel olanı gösterir. Evrensel içinde yerel olanın bin bir görünüm ve içeriklerinin saygı ve barış içinde kendini ortaya koyması ideal olanı bize hatırlatır. Bu konuda yöneticilere, idarecilere, saygın kişi ve otoritelere büyük görevler düşmektedir. Her bir kararın ve alınan-alınacak tedbirlerin geleceğimizi yakından etkileyeceği çok açıktır. Bu konuda yöneticilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Platon eğitim ve ideal devlet anlayışını dile getirdiği Devlet isimli eserinde, hem yöneticilere hem de yurttaşlara her düzeyde önemli görev ve sorumluluklar düşüğünü detaylı şekilde açıklayarak ifade eder. Bu eserinde Platon Devletin eğitim konusuna önem vermesi gerektiğini belirtirken, eğitimin amacını da bireylerin bilgi ile aydınlanması ve sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesinin önemine işaret eder (Platon, 1993: 424 a-b). Bertrand Rusell da “geleceğin yöneticisi özgür yurttaşların hizmetçisi olmalıdır, hayran tebaasının iyiliksever bir kralı değil” diyerek bu konunun önemine işaret eder (Russell, 1923: 44). Bunun gibi, yöneticilerin etik ilke ve prensipleri için sadece telkinlerde bulunması Dünyamızı daha iyi bir yere götürmemektedir. Kuşku yok ki, Platonun bilge Kralı ise ideal denilen yönetimin mimarı ve koruyucusu olarak bunu başarabilecek bir donanımdadır (Platon, 1993: 484 a-d, 485 a-e, 486 a-e). Böylesi bir yönetimde teori ile pratiğin birleşmesi, kişi olarak insanın bunu eylemlerinde gerçekleştirmesi ideal olan bir durumu gösterir. Nitekim kişi olarak insanın belirli bir kişilik içinde bunu yaşaması ancak eğitilmiş kişinin bir özelliğini gösterir.

Aristoteles’in deyişiyle insan, doğası itibarıyla ethos (kişilik) sahibi bir varlıktır. Belirli bir ethosa sahip bir varlık olarak insan, bunu uygulamak ve gereğini yerine getirmekle mükelleftir. Sevginin, merhametin ve saygının hoşgörü temelli yeşerebileceği en uygun araç ise eğitimidir. Eğitim müfredatının gerçekleştirildiği okulların her biri birer hayat alanıdır ve bu yönüyle pratik tecrübe ve sorunların tartışılıp çözüldüğü mekânlar olarak ortaya çıkar. Teorik bilgi yüklemelerinin zekâyı geliştirmektense ezber içinde kalarak insanı körleştirmekte ve sorunlar karşısında duyarsızlaştırmaktadır adeta. Teori ile pratiğin birbirini tamamlamadığı bütün eğitim sistemlerinde bu türden bir duyarsızlığın yarattığı kişilik sorunları kaçınılmaz olur. Bilgiyi tek yanlı bir şekilde ele alıp sadece belirli teorik yüklemeye aracın

amaçla örtüşmeyeceği kısır durumlar yaratmaktan öte bir sonucu olmayacaktır. Öyle ki, mesleki ve teknik düzeyde sınav kaygısı ve gelecek korkusuyla çocuğun eğitim hayatı henüz daha başlarda bu şekilde kısır hale getirilmektedir. Okul ortamını ve eğitim olgusunu sadece sınav başarısına endekslemek tek kanatlı kuş misali insanı hayat sorunları karşısında çaresiz, güvensiz ve psikolojik olarak mutsuz kılmaktadır.

Yapıp etmelerimizin ve davranışlarımızın temelinde iyi olanı arzulayan ahlaki yanımız kadar bunu bilgi ile yapmamızı sağlayan eğitimin önemi tarihsel olarak tartışma götürmez bir gerçekliktir. Hem eylemde hem de düşünmede iyi olana yönelik Kant'ın "iyi istemesi" gibi Aristoteles'in de vurguladığı "her eylem ve tercih bir iyiyi arzulamaktadır" ifadeleri açık bir tespiti ortaya koyar (Aristoteles, 1998: 1094a). Bu gerçeklikten hareketle, Eğitim ve Ahlakın yöneldiği ortak iyi nedir? Sorusu ile bu iyyinin amacı nedir veya ne olmalıdır sorusu da önem kazanmaktadır.

Eğitim görmüş kişiler ve bu sahada iş gören herkes, iyi bir eğitimin doğal olarak ahlaklı ve etik ilkeleri gözeten erdemli insanı yetiştirmek olduğu konusunda hemfikirdir. Erdemli bir hayata dönük olarak verilecek her eğitim aynı zamanda hayatın amacı olan mutlu yaşama da hizmet edecektir (Aristoteles, 1998: 1099a). Mutluluğun, insan ve toplumların bir ideali veya amacı olabileceği gerçeğinden hareketle her türden eylem ve tutumlarımız buna yönelik bir ideal peşindedir. "Mutluluğu ruhun erdeme uygun bir tür etkinliği" olarak tanımlayan Aristoteles'in dediği gibi: Erdemli bir hayata uygun eylemlerimiz, sadece bizi mutluluğa götürmez aynı zamanda bu türden eylemler en hoş eylemler olarak da ortaya çıkar. Delos yazıtında söylendiği gibi: "En güzel şey en adil olandır, en iyi şey sağlıklı olmak; en hoş şey ise, kişinin arzuladığı şeye kavuşması olur" (Aristoteles, 1998: 1099a-1100). Bu yanıyla eğitim, erdemli yaşamla dolayısıyla ahlak ve etik ilke ile ayrılmaz bir yüze sahiptir. İnsanın tür olarak içinden geçip geçtiği, dünyanın insani olan bütün değerlerle donanmış olması onun salt akıldan değil ruhsal yani ahlaki varlığından da gücünü almaktadır.

Aristoteles'e göre, düşünme erdemlerin bu yanından beslenir. Nitekim Aristoteles erdemleri ikiye ayırmaktadır: Düşünce erdemi ve Karakter erdemi olarak. Düşünce erdemi daha çok eğitimle oluşur ve gelişir, bu nedenle deneyim ve zaman gerektirir; karakter erdemi ise alışkanlıkla edinilir, adı da bu nedenle alışkanlıktan (ethos'tan) gelir (Aristoteles, 1998: 1103a).

Eğitimin ve Ahlakın insanın doğal yapısı içinde yer aldığını her iki yanın da akleden varlık olarak insanla hayat bulduğunu bize gösteren bu durum, teorik ve pratik özellikler taşımaktadır. Eğitim insanda haz ve acı gibi özelliklerle ortaya çıkan tutumları doğru ve iyi olana yöneltir. Eğitimde disiplinin varlığı bu anlamda önemli bir yere sahiptir. Biliyoruz ki haz uğruna insan kendine ve türüne çok çeşitli acıları –disiplin sayesinde- yaşatabilmektedir. Doğru söylemlerin eylemlere eşlik etmediği pek çok durum için de bu geçerlidir. Diğer yandan, erdemli olmak her eğitimin temeli ve koşulu olmalıdır. Eğitimden beklenen en somut çıktının bu olması ahlakı da eğitim ilkesinin içine yerleştirmektedir.

III

Hayatı bütünsel yapısı çerçevesinde ele alıp kurgulayan bir eğitim ve onun donanımı ile yetişen bireyler, erdeme uygun iyi istemenin her türlü çıkardan daha üstün olduğunu bilir. Hayatın anlamına odaklanmış bir eğitim ve ahlak ile yetişen birey gerçek anlamda sevgi ve iyiliğin kanatları arasında büyür. İnsandaki yaratıcı, yorumlayıcı ve akleden bir varlık olarak düşünme kapasitesi onun dünyadaki bütün var olma biçimlerinde kendini gösterir. Kültürden sanata, bilgidan bilime, edebiyattan müziğe kadar ve daha pek çok alanda insan bu yapısıyla evrendeki varlığına anlamlar katmaktadır.

Sorunlarımızın çokluğu kadar ondan daha güçlü olan çözümler üretme kapasitemiz vardır. Bu anlamda, eğitimin kendisi bilgi ve bilimle bu sorunların hepsinin en büyük çözüm kaynağını bizlere sunmaktadır. Bu kaynağın gelişip güçlenmesi ve gelecekte yeni sorun alanları üretmeden kendini ayakta tutması önemlidir. Çocuğun zihnine ve eğitim yolculuğunun en başından başlayarak ahlaki, tinsel ve zihinsel yetilerine uygun bütünleşmiş bir birey olmasını sağlayan eğitim gözünü yukarıya çevirebilir her zaman.

Dış dünyadaki çelişkileri içsel çelişkilerle büyütmeden ve yaşadığı sorunlara çareler arayan nesiller yetiştirmek ancak sevgi ideali ile dolu bir eğitimin başarabileceği bir şeydir. Krishnamurti'nin ifadesiyle; “çocuğu tanımadan kendi çözümlerimizi ve kalıplarımızı onlara ezberletiyoruz. Bunun yanında, kendimizi onların zihninde ebedileştirmek ve onları kendi korku ve kaygılarımızla büyütüyoruz” (Krishnamurti, 2012: 24). Bireyleri kendi

benliğimiz etrafında sarmalayan bu eğitim türü ve yaklaşımı çocuğu yaşayacağı sorunlar karşısında çaresiz bırakır. Sokrates doğru sorular sorulduğunda en cahil kişinin bile zor olan soruları çözebileceğine inanmaktaydı. Ebeveynler ve eğitimciler kendi düşünce ve davranışlarıyla çocuğun özgür olmasına ve sevgiyle bu sorunları aşabileceğine yardımcı olabilirler. Klasik eğitimin ezbere ve belirli kodlarla çocuğa kapasitesinin bilincine varmasını zorlaştıran yaklaşımı onların yaratıcı çözümler geliştirmesini zorlaştırmaktadır.

İnsan olmanın en büyük erdemi akli bir melekeye sahip olmaktır. Çocuk gibi naiv ve doğası sevgi ve iyiliğe açık bir varlığın özgürce kararlar ve çözümler geliştirebileceğine yardımcı olmak doğru eğitimcinin bulunması gereken yeri göstermektedir bize.

Nitekim dünyadaki zihinsel ve ruhsal karmaşanın gerisinde eğitim eksikliği yatmaktadır. Korkudan, kaygıdan ve gelecek beklentisini ön planda tutmadan mutluluğu, anlamayı nihayetinde iyi istemi tesis eden bir eğitim dünya sorunlarının çözümüne katkı sunacaktır. Yeni olana cesurca ve özgürce karar vermek ve sevgiyle bu sese kulak vermek ancak farklı fikirlerle kapıyı aralayabilir.

Klasik eğitimin öteden beri içinde olagelen diğer yanlış, ödül-ceza konusudur. Ödül ve cezanın doğru eğitim içindeki yeri sorgulanmaya muhtaç bir şeydir. İnsanın yapısı, doğası ve kişiliği olarak iyi olması, onun duyarlılığını ortaya çıkarmaya açık her eğitim modelinin içinde yer alır. Ödül ve cezanın fonksiyon olarak örtük bir şekilde uyarıcı veya motive edici yanından öte etkileri vardır. Eğitim olgusu yarışma ve rekabetin yeri değil, işbirliği ve dayanışmanın yeşertildiği ortamlardır. Bunu başarabileceğimiz en güçlü motivasyon kaynağı koşulsuz sevgidir. Aksi takdirde, başarıya ulaşmak için sınav kaygısını ve geleceği belirsiz gösterebilecek her türlü tutum çocuğun içindeki duyarlılığı köreltmeye gebedir.

Sınav ve başarı kaygısıyla öne çıkarılmış bir eğitim sistemi çocuğun gelişim sürecine dayatılmış ve onun kendi gerçek doğasını ortaya koymasına konulmuş büyük bir engeldir. Kaygı veya başarı beklentisiyle güdülenen çocuğa farkında olmadan aşılana bir başka şey ise çocuğun hayat ve çevresiyle kurduğu bağı bu engel yüzünden tanıyamayacak hale gelmesidir. Sevgi, sempati ve ilginin merkeze alınacağı bir eğitimde ebeveyn başta olmak

üzere eğitimcilerin bu duyguları çocuğa aktarma konusunda fazlasıyla uyanık ve dikkatli olmalılar. Montessoriye göre, çocuğun sosyal, bireysel ve toplumsal hayata adaptasyonu sürecinde öğretmenin çocuğu disiplinin tuzaklarından koruması gerekir diyerek bu konuya dikkat çeker (Montessori, 2004: 113). Böylesi bir dikkat ve özenin olduğu yerde disipline gerek yoktur. Sevgi en güçlü motivasyon ve disiplin aracı olarak ortaya çıkar.

Sevgi ve disiplin ödül - ceza konusundaki denge gibi hassas ve öngörülebilir bir formasyon içinde gerçekleşmelidir. Nitekim ödül ve cezanın dengesizliği çocuğun kişiliğinde derin travmalara kaynaklık edebilir. Krishnamurti'nin tabiriyle “ödül ve ceza hangi biçimde olursa olsun kişiyi itaatkâr ve donuk yapar. Ancak bu tip bir eğitim çocuğu anlamamıza yardımcı olamaz ya da bölünme ve nefretin varlığını sona erdirecek doğru bir çevre inşa edemez” (Krishnamurti, 2012: 27). Buna göre, disiplin sadece duvarlar örmemize yol açar; her zaman tek başına sürekli çelişki yaratır. Disiplin anlamaya yönelik değildir; çünkü anlama, tüm önyargıların bir kenara bırakıldığı gözlem ve sorgulama ile oluşur. Disiplin, bir çocuğu kontrol etmenin kolay yoludur, ancak onun yaşamla ilgili sorunları anlamasına yardım etmez (Krishnamurti, 2012: 28). Kendi vehimlerimizin pedagojik yaklaşımlarımızı etkilemesi çocuğun zekâsını geliştirip büyütmez. Ebeveyn ve eğitimcinin endişeleri olabilir, o da karmaşık gibi görünen ama aslında doğru eğitildiğinde çözülebilecek hayatın anlamına dair sorunlar olabilir.

Montessoriye göre, disiplin özgürlüğün içinden geçmeli. O, yaygın görüşün aksine özgürlüğün temeline disiplini yerleştirir. Ona göre pedagojinin içinde önce özgürlük duygusu gösterilmeli bu duygunun temeline disiplin yerleştirilirse aktif olur (Montessori, 2004: 113). Korkuyla inşa edilen şeylerin varlığı kalıcı olamaz. Öğretmen ile öğrenci arasında işbirliği, karşılıklı sevgi ve saygı olmadığı takdirde belirli sorunların çözülmesi imkânsız olur. Burada eğitimin en önemli amaçlarından biri kendini göstermektedir. Birey ve toplum arasında da aynı bağ veya durum geçerlidir. Zekânın uyarılması, açılması ve potansiyelinin kendini ortaya koymasına yardım etmek gerekmektedir. Bu potansiyelin kendini ortaya çıkarabilmesi için kişinin kendi psikik karakteriyle uyumlu bir şekilde yüzleşmesi için doğru pedagojik formasyonun verilmesi gerekmektedir.

Kişinin çevresini ve hayatı anlamlandırması korku ve kaygıdan kendini koruması ile mümkündür. Modern eğitimin ve kültürün bizi yönelttiği

yegâne yer henüz sevgi değil disiplindir. Disiplinin kendini otorite olarak eğitimci ile ortaya koyması bugünkü eğitimin en temel gizil sorunlarından biridir. Eğitim bir tür işbirliğidir ve en önemli amaçlardan biri çocuğun kendini ve bütünsel bir biçimde hayatın anlamına dair yolculuğunda ona rehberlik etmektir. İşbirliği sadece eğitim konusunda değil ahlaki bir dünya yolculuğu için de sarsılmaz bir önemdedir (Harris, 2016: 89). Rehber olarak ebeveyn ve eğitimci çocuğun büyüme - yetiştirme yolculuğuna eşlik edendir. Eğitim yolculuğu acilen varılması gereken ve bir şekilde bitmesi gereken bir yolculuk değildir. Hayat boyu süren bu yolculuk anlam ve sevgi dolu terepatik bir süreçtir.

Böylesi bir süreç insanın sosyal ve bilişsel gelişim döneminde son derece dikkatli ve bilimsel bir tutumu gerekli kılmaktadır. Bilişsel yanıyla insan akli melekelerini sistematik bir tarzda harekete geçirirken, duyuşsal yanıyla da ahlaki ve psişik karakterini ortaya koymaktadır.

Ahlaki ve değerler yanı ile insan metafizik bir varlıktır. Nitekim toplumsal ve sosyal bir varlık olarak insan, ahlaki bir coğrafya içinde yaşamaktadır. Kültürel, etik ve estetik yanıyla insan bir değerler manzumesidir. Değerler yanıyla insanın eğitimle kendi bilme yolculuğunu hayatın anlamıyla birleştirmesi ve kendi türdeşleriyle kuracağı işbirliği onun kendi özünü gerçekleştirmesinde sarsılmaz bir temel olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle geliştiğinde eğitim ve ahlak olgusu insanın varoluşunun iki temel gözünü oluşturur. Görme, anlama, hissetme ve değerler dünyasında insan ayrıcalıklı bir varlıktır. Gelecekte daha sorunsuz bir dünyanın inşasında bu iki yönün eğitim olgusu içinde uyumlu çalışması önemli bir seviyeyi ortaya koyabilir.

Söz konusu eğitim olunca kuşkusuz tek bir paradigmadan söz etmek oldukça güçtür. Russel'ın da belirttiği üzere “nasıl eğiteceğimizi düşünmeden önce, nasıl bir sonuç elde etmek istediğimizi açıkça bilmemiz gerekir” (Russel, 1923: 38). Tarih boyunca pek çok eğitim bilimci ve düşünür eğitim söz konusu olunca farklı beklenti ve önceliklerle bakmışlardır. Nitekim her çağın ideali ve toplumsal beklentisi değişkenlik göstermekteydi. Çağdan çağa değişen ihtiyaçlar ve paradigmlar nesillerin eğitimi konusunda farklı ideallerin gerçekleşmesine sebep oldu. Görüş ve bakış ayrılıkları eğitim ayrılıklarını besledi. Çin'den, Antik Yunan'a oradan Ortaçağın kilise etkisindeki dinsel yönelimli eğitiminden Rönesans ve Yeniçağın başlarında ortaya

çıkan bilimsel sürece değin bu türden farklılıklar sözkonusu paradigma ayrı-
lıklarının adeta ana hatlarını oluşturmuştur.

Günümüzde ise, evrensel - küresel anlamda ortaya çıkan ihtiyaç ve yay-
gınlaşan ilişkiler dünyayı birbirine yaklaştırmıştır. Yüzyılımızda gelişen bu
yakınlaşma küresel ihtiyaçları ve ilişkileri eğitim sistemi üzerinden artık
farklılıklar temelinde değil, benzerlikler ve evrensel ilkeler üzerinden kur-
maktadır. Günümüz eğitiminde pedagojik pek çok kavram yeniden sorgu-
lanıp değerlendirilmekte ve kavramsal ilke ve prensipler doğal olarak çağcıl
ihtiyaçlar üzerinden yeniden yorumlanmaktadır. Disiplin, öğretmen, okul,
sınıf, müfredat, ebeveyn vb. kavramlara eğilen bugünkü yorum ve anlayışlar
ile yüzyıl önceki pedagojik yaklaşımlar arasında çok ciddi farklılıklar göze
çarpmaktadır. Hayat, ilişkiler ve dünya değiştikçe pek çok şeyin anlamı da
bu doğrultuda yeniden yorumlanmayı gerektirmektedir. İhtiyaçların, araç-
ların en önemlisi de hayata dair tarzların ve ilişkilerin dönüşümü berabe-
rinde eğitim gibi dinamik bir olgunun da yeniden inşasını gerektirmekte-
dir. Eğitim araç - gereçlerindeki değişim ve bilişimin bilgiye ulaşma kapa-
site ve hızı, eğitime dair beklentiyi doğal olarak kendi gündemi içine çek-
miştir.

Kuşku yok ki her çağın gündemi için de bu yaklaşım geçerlidir. Ne var
ki ilerlemeyi, uygarlaşmayı ve daha evrensel bir dünya içinde yaşamayı düş-
lüyorsak çağların kendi paradigmaları içinden daha uzağı görececek bir yak-
laşım geliştirilmelidir. Bunun tohumlarını yine geçmiş tecrübe ve birikim-
lerin içinde bulmak mümkün. İnsan, geçmişin derin anlam ve tecrübelerine
yaslanarak geleceğini daha iyi kurabilir.

Antik Yunan dünyası bu türden evrensel anlayışı bulabileceğimiz bir
zemini temsil eder. Sokrates, Platon ve Aristoteles'in felsefeyle aydınlanmış
bilge insana dair tespitleri bu zemini çağlar öncesinden bize sunmuştu. Ey-
lemlerinde özgür ama aynı zamanda sorumlu insanın aydınlanması, bilgiye
sorgulayarak yaklaşan bireyin eğitimi bilgeliğe ulaşmayı ilke edinir. Aksi du-
rumda, bilginin yerine kanı ve dogmaları, yeniliğe açık öğrenme kapasite-
sini geçmişin tekrarı ve ezberi içinde körelten bir yaklaşım evrensel olma
idealini tehdit edecektir.

Eğitimden beklenti çok açık ve yalın olmalıdır. En açık haliyle bütün
eğitim sistemlerinin kaynağında akıl sahibi varlık olarak insan bulunur. Ay-
dınlanmış, bilge insan olarak öğretmenin ideali öğrenci ile kurduğu iletişim

ve ilişki bağında kendini gösterir. Akıl sahibi bir varlık olarak insan başka deyişle öğrenci, eğitim söz konusuysa araç mı yoksa amaç olarak mı görülür? Kuşku yok ki cevap ve yönelim belli; eğitim olgusu içinde öğrenci bir araç değil amaç olarak görülmelidir. Eğitimin tarihsel arka planında, sistemlerden paradigmalara uzanan köklü miras içinde araç - amaç ilkesi her dönemin kendi ideali içinde her zaman öğrenciyi amaç olarak görmemiştir. Amacı için araçlar üreten insanın bizatihi kendisi ürettiği şeyden üstün bir yerdedir. Bu nokta eğitimin genel, evrensel yalın ilkesi olarak kendini ortaya koymaktadır.

O halde, eğitim olgusunun en evrensel ve temel amacı bilgi olduğu kadar bilgelik de olmalıdır. Eğitim içinde insan araç değil amaçtır. Bilgelğin, hakikatin ve bilginin taşıyıcısı olan insan, nesillerin eğitimini kurarken gücünü ve temelini akıl ve ahlak olguları üzerine kurup geliştirmelidir. Çünkü toplumsal bir varlık olarak insanın hayatta kalması ve varlığını idame edebilmesi için bu iki olgunun güçlü işbirliğine ihtiyaç var.

Kaynaklar

- Aristoteles (1998). *Nikomakhos'a Etik*. (Çev. S. Babür): Ankara: Ayraç Yayınları.
- Harris, S. (2016). *Ahlakın Coğrafyası*. (Çev. M. E. Nişancı). Ankara: Akılçelen Kitap Yayınları.
- Kant, I. (1908). *The Educational Theory of Immanuel Kant*. (Trans. & ed. E. F. Buchner). Philadelphia: Lippincott Company.
- Kant, I. (2002). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (Çev. İ. Kuçuradi). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Krishnamurti, J. (2012). *Eğitim ve Yaşamın Anlamı*. (Çev. A. Açıkgöz). İstanbul: Omega Yayınları.
- Montessori, M. (2004). *The Advanced Montessori Method*. (Ed. G. L. Gutek). Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Platon (1993). *Devlet*. (Çev. S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Russel, B. (1923). *On Education*. London: George Allen & Unwin.

Öz: Bu çalışma tarih ve gerçeklik arasındaki farazi bağı ve gerçekliğin temsiliyet vasıtasıyla inşa halini tartışmayı amaçlamaktadır. ‘Tarih ve ‘gerçeklik’in imgesel dönüşümü temsiliyet ve süreklilik perspektifinde ele alınacaktır. Tarih çeşitli araçlarla veya düşünme biçimleriyle bir kurgu olduğu kadar, bu temsiliyetin kodlanma aşamasının da bir ürünüdür. Bu aşamada tarihin gerçeklikle kurduğu bağ, zaman ve mekânı yeniden üretmekle kalmaz bunların yeni imgelerle temsil edilmesini de sağlar. Dolayısıyla tarihin aşkın bir varlık, zaman ve mekân mefhumlarıyla olan zorunlu bağı, bu bilginin sürekli ve yeniden üretildiği zemin ve bunu üretenle ilgilidir. Bu makalede tarihin sürekliliği ile bunu oluşturan unsurların yani bizatihi tarihin öznesi ile o öznenin bilgisinin birbirlerinden farklı gerçekliklerle temsil edildikleri ve bunların farklı hakikatleri kastettikleri savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, gerçeklik, temsiliyet, süreklilik, tasavvur.

